

Det är något speciellt med Skåne – Skåne som litterärt landskap

Av Catharina Söderbergh

Kan man tala om Skåne som ett speciellt litterärt landskap? Svaret blir obetingat ja och det är väl underbyggt genom det omfattande litteraturhistoriska projekt, som Louise Vinge, professor emerita vid Lunds universitet, genomförde tillsammans med en grupp kolleger under 1990-talet.

Arbetet resulterade i *Skånes litteraturhistoria* (Akademiförlaget Corona), som kom ut i två band 1996 och 1997. Året därpå gav Louise Vinge ut *Skånska läsningar* på samma förlag, där hon levande berättar om det speciella med Skåne som litterär fond för många välkända svenska författare.

Själva det skönlitterära materialet vittnar om att det finns inomskånska sammanhang, linjer och traditioner, påpekar professor Vinge i inledningen och besvarar därmed samtidigt frågan om det behövs en regional litteraturhistoria.

En lyrisk tradition

Med en rad exempel visar hon sedan detta genom att peka på att det i Skåne finns en väl synlig lyrisk tradition från Ola Hansson och Albert Ulrik Bååth över Vilhelm Ekelund, Anders Österling, Hjalmar Gullberg fram till våra egna samtida, Göran Printz-Påhlson, Jacques Werup, Jesper Svenbro och en hel rad ännu yngre. Kanske är det skånska regionala traditionsmedvetandet särskilt starkt på den lyriska sidan. Citat, uttryckliga referenser och andra former av dialog med de tidigare skåningarna är lätta att iaktta.

Det finns också stora berättare

Men vi har också berättarna: Victoria Benedictsson, Fritiof Nilsson Piraten, Fredrik Ekelund och otaliga andra som

har skildrat och skildrar hur livet levs i Skåne. Även här finns stilgrepp som går igen, sätt att berätta som imiteras, typer och situationer som är klart traditionsbundna.

Också dramatiken lever, åtminstone sedan 1970-talet, med ett påvisbart skånskt sammanhang, menar Louise Vinge.

Regionala rötter viktiga i det nya Europa

De första trevande utkasterna till arbetet med den skånska litteraturens historia möttes av oförståelse, berättar professor Vinge i sin essä. Då rådde ännu 1970-talets internationalistiska anda och allt som luktade "hembbyggdsforskning" var ute i kylan!

Men när arbetet kom igång vid 1990-talets början möttes det av ett ökande intresse och rentav entusiasm. Europas förändring och den nya uppmärksamheten på rötter, identitetsfrågor och självförståelse skapade ett annat klimat för regional litteraturhistorieskrivning. Det blev ungefär samtidigt märkbart i många sammanhang runtom i världen, inte bara i våra grannländer, särskilt i Norge, utan även på kontinenten, i Storbritannien och i USA. Själva ordet "region" och dess avledningar blev ett modeord i det nya Europa. Begreppsbildningen och definitionsfrågorna, som först var en angelägenhet för ekonomer och historiker, spelade även litteraturhistorikerna i händerna på ett överraskande sätt.

Vad är då regional litteratur?

All litteratur är i någon mening regional enligt Louise Vinge. De som skriver är alltid beroende av den näromgivning som de formas och verkar i, såväl vad gäller intellektuella och kulturella som ekonomiska och sociala förhållanden. Entusiastiska gymnasielärare i svenska och

Louise Vinge är professor emerita i litteraturvetenskap vid Lunds universitet. Det var också hon som tog initiativet till och ledde arbetet med att dokumentera Skånes litteraturhistoria.
Foto: Henrik Rambe

studentgång med litterära intressen kan bli konstnärliga drivbänkar. Strikta familjekrav och fasta konventioner kan dock verka i motsatt riktning.

Vilka författare har bidragit?

Louise Vinge anser att man bör ta med alla författare och all litteratur som på ett eller annat sätt förhåller sig till ett avgränsbart geografiskt område, i det här fallet Skåne. Författares härkomst spelar inte någon roll, knappast heller deras bostadsort. Huvudsaken är att de skriver om landsändan eller deltar i dess litterära liv eller bådadera.

Självfallet har många av de författare man i Skåne räknar som regionalt viktiga både fötts och verkat i Skåne, men även författare som Selma Lagerlöf, August Strindberg och Birgitta Trotzig har presenterat bilder av Skåne i sina författarskap, och dem kan man inte räkna bort. De har gett det övriga Sverige föreställningar om landskapet och de har själva haft det skånska landskapet omkring sig under avgörande perioder. Inte heller de många invandrare

från fjärran länder som nu ger Skånes litterära liv många nya impulser kan elimineras ur bilden.

Omvänt kan författare som är födda i Skåne inte bara av det skälet meritera sig för behandling; då hamnar man lätt i den sorts rastänkande som har gjort regional litteraturforskning suspekt, betonar Louise Vinge.

Litteratur och regional identitet

Det är inte bara romaner, dikter och dramer som bidrar till att skapa en regional identitet och hemkänsla. Det gör också biografier och memoarer samt beskrivningar och facklitteratur av olika slag. I en norsk doktorsavhandling av Kåre Glette myntas begreppet ”det regionala textrummet”. Det sammanfattar, enligt Louise Vinge, väl litteraturens betydelse för den regionala identiteten.

Igenkänningens glädje gäller också språket. Konflikten mellan riksspråk och dialekt är en komplicerad historia. Victoria Benedictsson skrev för över hundra år sedan en novell som säkert utifrån hennes egna erfarenheter behandlar själva problemet med att leva och skriva i en kulturell periferi, att acceptera sin hembygd och stå för sitt språk. Exempelen är många på författare som har valt att skriva på dialekt och därför är väl kända och uppskattade i sin hembygd men också bara där. Men några stänk av dialekt i dialog och termer i en framställning på riksspråk kan å andra sidan räcka för att ge en stark lokalkänsla, påpekar professor Vinge i sin bok.

Platsens poesi

Man talade i den romerska antiken om ”genius loci”, platsens ande, en gudom som behärskade ett enskilt ställe i naturen, till exempel en öppen glänta i skogen. Moderna forskare talar idag om ”platsens poesi”.

I *Skånes litteraturhistoria* förklarar Anders Palm uttrycket så här: ”På samma gång som det låter sig sägas att platsen utövar en inspiratorisk kraft på diktaren och konstnären, så gäller också det omvända: platsen blir vad den är eller synes vara genom den konstnärliga dikten och bilden.”

Myter om det skånska landskapet

Många författare har beskrivit det skånska landskapet som ett bördigt och rikt slättland. Det har kommit att prägla föreställningarna om Skåne som helhet. Men moderna skånediktare som Jacques Werup och andra avslöjar mytbildningarna, erkänner förändringarna och skapar en ny insikt och inlevelse om den moderna människans villkor i regionen, påpekar Louise Vinge.